

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20-Dekabr 2021
Ma'qullandi: 25-Dekabr 2021
Chop etildi: 30-Dekabr 2021

KALIT SO'ZLAR

Hirotiy, Ravzat

Hasanxo'ja Nisoriy: "Chig'atoy sultonlarining eng sarasi va zo'r shijoatlisi edi". Javoharla'l Neru: "Bobur dilbar shaxs, Uyg'onish davrining tipik hukmdori, mard va tadbirkor odam bo'lgan, u san'atni, adabiyotni sevardi, hayotdan huzur olishni yaxshi ko'rardi. Uning nabirasi Akbar yana ham dilbarroq bo'lib, ko'p yaxshi fazilatlariga ega bo'lgan".

Monstyuart Elfinston: "Uning uslubi oddiy va mardona, jonli va obrazli. U o'z zamondoshlarining qiyofalari, urf-odatlarini va intilishlarini, qiliqlarini oynadek ravshan tasvirlaydi. Shu jihatdan bu asar Osiyoda yagona, chinakam tarixiy tasvir namunasidir".

Rumer Goden: "Bobur bunyod etgan davlat garchi bobolariniki singari bepoyon mintaqalarga yoyilmagan bo'lsa-da, u o'z

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR HAYOTI, IJODI VA ADABIY MEROSI

Axmatjonova Dildora Olimjonovna¹

¹ Andijon viloyati Qo'rg'ontepa tumani

16-umumiy o'rta ta'lim maktabi

ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5830627>

ANNOTATSIYA

"Tarixi Rashidiy" dan: "U turli go'zal fazilatlar, maqtovga loyiq sifatlarga ega podshoh edi. Barcha sifatlari ichida shijoat va muruvvatpeshaligi ustun kelar edi".

saltanatining sultoni, buyuk imperatori darajasiga ko'tarildi. O'z mulkida boshqaruv tizimini mahkam tutib, uni mohirlik bilan idora qildi. Bu o'lkani 332 yil davomida mahorat bilan boshqargan buyuk sulolaga asos soldi".

Pirimqul Qodirov: "Bobur Mirzo so'z bilan jonli tasvir yaratish mahoratini mukammal egallagan adib edi. Buni o'zi ham sezardi. Shuning uchun umrining oxirida o'g'li Humoyunga "Boburnoma"ni tugallab taqdim etganida unga bir ruboiy ilova qiladi:

Bu olam aro ajab alamlar ko'rdum,

Olam elidin turfa sitamlar ko'rdum,

Har kim bu "Vaqoyi"ni o'qir, bilgaykim,

Ne ranj-u ne mashaqqat-u ne g'amlar ko'rdum.

“Vaqoyi” – “Boburnoma”ning dastlabki nomi edi. Bobur o'z zamonasida boshdan kechirgan barcha ko'rguliklarni haqqoniy tasvirlashga intilganining sababi bu ruboiyda aniq ko'rsatiladi. Uning eng zo'r istagi: “Vaqoyi”ni o'qiganlar haqiqatni bilsinlar, u qilgan xatolarni takrorlamasinlar.

“Boburnoma” ham “Temur tuzuklari” kabi avlodlarga ulkan hayotiy tajriba, saboq va qisman vasiyat tarzida yozilgan edi”.

Zahiriddin Muhammad Bobur 1483 yil 14 fevralda Farg'ona viloyatining hokimi temuriyzoda Umarshayx mirzo oilasida dunyoga keldi. Bu vaqtda Umarshayx mirzoning poytaxti Axxi (qadimiy Axxikat) edi. Umarshayx mirzo (tav.-1455-Samarqand-vaf. 1494-Axxi) Movarounnahr va Xuroson podshosi Abu Said Mirzoning o'g'li bo'lib, Boburning yozishicha, «ravon savodi bor edi. Xamsatayn va masnaviy kitoblarni o'qub edi. Aksar «Shohnoma» o'qur edi. Tab'i nazmi bor edi, vale she'rg'a parvo qilmas edi». Shunday bo'lsa-da, Boburning ta'kidiga ko'ra, Umarshayx mirzoda «mulkgirlik dag'dag'asi» kuchli edi.

Boburning onasi Qutlug' Nigor xonim bo'lib, u Yunusxonning qizi edi. Bobur Umarshayx mirzo oilasidagi sakkizta farzandning (uch o'g'il va besh qiz) kattasi bo'lib, temuriyzodalarning o'sha davrdagi udumiga ko'ra tarbiyalandi, Andijonda tahsil oldi. Shuning uchun otasi 1494 yilda Axxida fojiali tarzda olamdan o'tganda Bobur Andijonda edi. Bobur yozadi: «Umarshayx mirzog'a bu voqea (ya'ni, fojiali

o'lim) dast berganda men Andijonda chahorbog'da edim» (Boburnoma, 72-bet).

1494 yilda 12 yoshida Farg'ona viloyati taxtiga o'tirgan Bobur umrining oxirgacha (1530) viloyatdorlik (Farg'ona), mamlakatdorlik (Kobul) hamda saltanatdorlik (Agra-Hindiston) bilan mashg'ul bo'lib, Hindistonda boburiylar saltanatiga (1526-1858) asos soldi.

Albatta, bunday davlatdorlik ishlari o'z-o'zicha bo'lgan emas: turli xildagi ixtiloflar, ba'zan suiqasd uyushtirishlar, gohida g'alaba nash'asi, gohida esa mag'lubiyat o'kinchlari; uni tushunmasliklar va boshqalar ham sodir bo'lgan edi. Bunday hollarni «Boburnoma»ni sinchiklab mutolaa qilgan har bir kishi aniq tasavvur eta oladi. Bobur bularning hammasini mustahkam irodasi va ezgulikka erishish uchun chin ko'ngildan va g'ayrat bilan harakat qilgani tufayli engib o'tdi. Natijada Bobur yirik va qobiliyatli davlat arbobi sifatida tinchlik-osityishtalik, bahamjihatlik, adolatni o'rnatish, obodonchilik, madaniyat, ilm va adabiyotni rivojlantirish uchun o'zining nodir qobiliyatini va tashabbuskorligini safarbar etdi.

Shuning uchun Boburning davlat arbobi sifatidagi ulug' ishlari XVI asrning o'zidayoq Faxriy Hirotiy («Ravzat us-salotin»), Abulfayz Allomiy («Akbarнома»), Gulbadanbegim («Humoyunnoma»)lar tomonidan yuqori baholandi. XX asr zabardast jamoat arbobi, Hindistonning bosh vaziri Javohirlal' Neru ham Boburning faoliyatini yuksak darajada taqdirlab, o'zining «Jahon tarixiga bir nazar asarida» shunday yozadi: «Boburning 1526 yilda Dehlida g'alaba qozonishi bilan Hindistonda

yangi bir davr maydonga kelib, yangi bir saltanat tashkil bo'ldi...

Bobur eng donishmand va dilbar shaxslardan biri edi. U mazhabiy taassub, qoloqliq va qisqa fikrlikdan tamoman uzoq edi... Bobur san'at va adabiyotni qo'llab-quvvatlagan kishilardandir».

Zahiriddin Muhammad Bobur Afg'oniston va Hindistonda obodonchilik ishlarini shunchalik rivojlantirdiki, natijada Kobul va uning atrofida ko'pgina shinam bog'lar, Agrada esa go'zal qasr va imoratlar maydonga keldi. Ammo Hindistonda to'rt yilgina (1526-1530) umr kechirdi. Zahiriddin Muhammad Bobur 1530 yil 26 dekabrda Agrada vafot etgach, vasiyatiga ko'ra uning jasadini Kobulga keltirib, o'zi yaxshi ko'radigan bog'da dafn etdilar.

Boburning o'g'illaridan Humoyun, Hindol, Askariy va Komron mirzolar, qizi Gulbadanbegimlar o'z faoliyatlari bilan donishmand otalarining an'alarini davom ettirib, adabiyot sohasida ham o'zlaridan she'riy va nasriy asarlar qoldirdilar

Zahiriddin Muhammad Bobur taniqli davlat arbobi bo'lish bilan birga, nihoyatda qobiliyatli va sermahsul ijodkor - Shoir, yozuvchi, faylasuf, adabiyotshunos, tarix va boshqa fanlarning ham etuk allomasi edi. Bobur hammasi bo'lib, 47 yil umr ko'rgan bo'lsa-da, ammo u qoldirgan ilmiy-adabiy meros o'z salohiyati va ahamiyati jihatidan shunchalik buyukki, ana shu buyuklik Boburning jahoniy shuhrati va abadiyatini ta'minladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Vohidov R., Eshonqulov H. O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi. -Toshkent: Yangi asr, 2006.
2. O'zbek adabiyoti tarixi. 5 tomlik. 3-tom. - T.: Fan, 1978.
3. Valixo'jaev B., Tohirov Q. O'zbek adabiyoti tarixi. XVI asr. – Sam.: SamDU nashri, 2002.
4. Abdug'afurov A. Bobur she'riyati. Bobur. Devon. –T.: Fan, 1994, 3-14 –betlar.
5. Adizova I. O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi. (XVI-XIXasr I yarmi) -Toshkent, Fan, 2006. - 240 b.